

TÜRKÜLERDE AÇIKLANAN CANLI TARİH

Lilya MEMETOVA*

Öz

Dünya'da yaşayan veya yaşamış her toplumun kendine özgü hayatları, kültürleri ve tarihleri vardır. Kırım Tatar halkı da dünyanın geri kalanından kendi tarihleriyle ayrılır. Bu tarihin yankıları kendisini en iyi edebi eserlerde veya halk söyleyişlerinde hissettirmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada toplumsal olayların türkülere ne şekilde aksettiği ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Kırım Tatar edebiyatı, türküler, toplumsal olaylar

Abstract

There are many life styles, cultures and histories of people living or lived once a time in the world. Crimean Tatar people seperates from other people with their own history. Their history's reflection can be seen in literary works or public utterances. Therefore, in this work have been handled social events how they reflected the folk songs.

Keywords: Crimean Tatar literary, folk songs, social events

Dünya yüzü teşkil eden nice milletlerin her biri kendi hususî hayatına maliktir. Alem denizi tamçılarından biri - Kırımtatar halkı ise, kendi fevkalâde tarihiyle ayrılır. Asırlar boyunca Kırımtatarları çeken zülmet ve musibetler hiç bir insanı kayıtsız bırakmaz. Kendi mukadderatına nail olmaktan mahrum edilmiş olan halkın hayatı yüzyıllarca süren mücadelede geçer. Onun delili ve ayrıntılı ifadesi

edebiyat nümünelerinde aks edilir, çünkü edebiyat - tarihin canlı bir aksidir.

Edebiyat anlamının meydana gelmesine temel bırakan - sözlü halk yaratıcılığı milletin kıvanç-sevincini, gam-kederini, arzu-isteklerini ve umumen maneviyatını türkü ve masallar, çın ve maneler, efsane ve rivayetler, yanılmaç ve bilmeceler, atasözleri gibi türlerde açıklar. Yüksek sanat değerine malik olan, teren fikir ve gayeli Kırım tatar folklor eserleri XVIII yy. sonu - XIX yy. başlarında tetkikatçı ve aydınların ilgisini uyandırmıştır. Günümüze ulaşan ve kendi değerini yitirmeyen Kırım tatar folklor eserleri üzerinde ilk araştırmalar V. Radlov, A. Samoyloviç, P. Falev, A. Olesnitskiy, V. Kondaraki, N. Marks, A. Özenbaşı, A. Konçevski, C. Bekirov, R. Muzafarov gibi alimler tarafından yapılmıştır.

Kırım tatar folklor eserlerinin en eski janrı - türküleri toplama ve dergilenmesinde çalışmalar yapanlar sırasında H. Odabaş, Z. Bahareviç, İ. Bahış, Yu. Bolat, A. Refatov, Ya. Şerfedinov, A. Spendiarov, A. Veliyev, S. Kakura ve günümüzdeki genç araştırmacıların isimlerini anmalıyız. Bir çok alimler tarafından yapılan incelemelere rağmen bugüne bugün folklorumuz üstünde araştırmalar hep devam etmektedir.

Bize de yakın zamanlarda Kırım tatar türkülerinin daha bir kaç, birçoğu hiç de yayımlanmamış, öğrenilmemiş örneğini dinlemek kismet oldu. Geleceğin sahibi - genç kuşak olarak, biz de, zengin folklorumuzun küçük bir parçağı olan hem de tarih sahifelerimizdeki vakıaları açıklayan bu eserleri yok olup gitmemesi için kaleme alıp, sözlü halq yaratıcılığımızın öğrenilmesine küçük olsa da bir katkıda bulunmamızı kendi boyun borcumuz gibi görüyoruz.

XX. yy. başlarında Bağçasaray, Sudağ ve Aq-Mescit kasabalarında doğmuş vatandaşlarımızın ağızlarından yazılıp alınan bu türküler savaş ve sürgünlük konuludur. 1941-1945 seneleri 14-17 yaşlı vatandaşlarımız Büyük Anayurt savaşında, 1944 s. Mayıs 18'de sürgünlük yollarında ve yerlerinde yaratmış olan türküleri, gördükleri horlama ve azaplara rağmen günümüze ulaştırmışlar. Mezkür numunelerin dili sade, her kime anlayışlı, ama derin anlamlı, keder, yanık ve hasret dolu sözlerle ifade edilmektedir.

Savaş konusuna dair “Sabadan çalqtım aman...”, “Aqyar”, “Abiltayır”, “Şu dağlernin dumanı” adlı türküleri bahsedebiliriz. Bu örneklerde savaşa gitmekte olan evladın annesiyle gamlı vedalaştığı hem de müthiş savaş manzaraları dile getirilmiştir.

Kökke baqsam, kök körünmey,

Siyarıp çıqqan tütünden.

Yerge baqşam yer körünmey

Serilip yatqan ölüden.

Yukarıdaki satırlarda savaş meydanlarında dökülen kan, feda edilmiş olan can hakkında açıklanır.

Müşkül zor bir vaziyette bulunan, çekilmez acılar çeken insan kendi feci akıbetine acınır ve çaresizlikten:

Bir elim yoq, bir ayağım

Ölsem de bundan hayırlı, -

diye, hayatından vazgeçmeye hazır olduğunu bildirir.

Aşağıdaki mısraları okuduğumuz zaman göz önünde ziyadesiyle müthiş bir manzara canlanır.

Qara tavğa, çatır da tavğa

Bizler de barıp kelemiz.

Hararetten suv tapmayıp,

Aqqan da qanlar içemiz.

Bu dünyada Yüce Rabbimiz o kadar nimetler yaratmış olduğuna bakmadan, savaşın dehşet dolu meydanlarında hararetten içi yanan insan tatlı ve şifalı pınar suyu içmesi yerine kan içmeye mecbur kalıyor.

Müslüman dinin kanun-kaidelerine göre eceli gelmiş olan insanı ebedi dünyaya uğurlarken, cemaat mutlaka cenaze namazına durmalı, ama etrafa dehşet saçan savaş buna mania olup, meydanları cesetlerle doldurmuştur. “Aqyar” türküsünden alınan beyitler buna da bir delildir.

Kökte uçqan samolyotnın

Qanatlarını kim qırğan?

Okoplarda ölgenlernin

Cenazesini kim qılğan?

Böylece, savaş meydanındaki hadise-vakıaları tarif eden türküleri incelerken savaşın tüm olumsuz yönlerini, vahşetini, insaniyet için büyükten-büyük yıkıcı bir güç olduğunu, insan ömrü ise ne kadar kıymetli olduğunu görüyoruz.

Sonraki numuneler sürgünlük yollarında ve yerlerinde yaratılmış olup, Vatan hasretliği ne kadar büyük ve ne kadar acı olduğunu açıklarlar.

1944 senesi Mayıs 18’de bütün milletimiz vahşiy adaletsizliğe uğratılmış olduğuna 69 yıl olmuştur. Tarihimizin unutulmaz sahifelerini teşkil eden bu hadise vatandaşlarımızın her birisini, ziyadesiyle bu haksızlığı kendisi yaşayan, kendi gözleriyle görenin hatırında ebedi olarak kalmıştır. Gözyaşları dökerek, evleri, mal-mülkü zalimlere bırakıp, askerlerin tüfek dürtüklemelerinden eğilip, şaşırıp, pis vagonlara doldurulmuş millet satılıkta mahküm edilmiş olup yat illere hayvan sürüsü gibi götürülür. Bu haksızlıktan acımış kalpler, şirin saf Kırım tatar sözleriyle beyitler düzerek, kendi gam-kederini türkölere dökmüşler. Ana toprağından ayrılmış halk, ne derece horlanmış olduğunu ve çekmiş olduğu eziyetleri şöyle tarif etmiş:

*Biz köyden çıqqan son,
Bet yuvmasını bilmedik.
Kimi öldi, kimi doğdı,
Qalğanlarımız bitledik.*

Zorbalıkla Sibirya, Ural ve Orta Asya çöllere bırakılmış millet kan gözyaşları döker, küçük düşürülmüşse bile ayağı düze basmaya ve kendi özgürlüğü korumak için tüm güç-kudretini toplayıp kalkınma hareketine devam eder.

Sevgilisinden ayrılmış insanın hasretlikte kalbi yandığı gibi, Vatanından, mekânından kovulmuş Kırım tatarlarının gönlü de sürgünlikte hasret azaplarını çeker.

*Ketirip töktiler Uralnın
Kün körmegen dağına.
Asret oldıq Qırımın
Bağçasına, bağına.*

Kendi türkülerinde halq öksüz bir çocuk gibi yabancılar elinde inlemiş Ana-yurduna müracaatta bulunur:

*Sele-sele yımırta
Qırım, bizni unutma!
Bizler için güzel Vatan,
Közyaşını qurutma.*

Gece-gündüz her kim kendi adımında, hareketinde ana toprağına kavuşmak arzusuyla yaşamış. Bir gün gelir de bu istek ille gerçekleşeceğinden, Vatanındaki her bir varlık, her bir bitki buna sevineceğinden emin olduğunu bildirirler, çünkü Kırım Kırım tatarlarının yüzyıllar devamında sevip-sevinip yaşadıkları vatanlarıdır.

Qayıt barsaq biz Qırımğa,

Ocaqlarımız yanacaq.

Bağ-bağçası, dağları,

Quşları quvanacaq.

Böylece, türküler vasıtasıyla millî tarihimizde silinmeyecek iz kaldırmış olan mühim vakıaları tekrar hatırlayıp, savaş ve sürgünlük zamanında feleğin çemberinden geçen milletimizin kalp iniltilerini dinlemeye nail olduk. Gam, keder dolu satırlar ebedi variyetimizini parçasıdır. Onlarda açıklanmış olan zorluk ve musibetleri Allah hiç kimseye yaşatmasın!

Dayanılmaz ve müşkül koşullarda geçinmeye mecbur kalmış halkımız yese düşmeyip, büyük gayret ile haklarını talep ederek, onlarca yıl sonra Vatana geri dönerek kendi karamanlığını tasdik etti. Tabii ki, günümüzde milletimizin birçok siyasal ve toplumsal problemleri henüz çözülmemiştir, ama buna rağmen amacından şaşmaz halkımız kendi taleplerini elde eder diye ümit ediyoruz.

Yazımızı hazırlanmasında yardımcı olan, maalesef buğüne artık bu dünyayı terkeden merhum Abdüreyim kızı Ferüze ve rahmetli Kurtasan oğlu Nuri'ye (Rahmet olsun canlarına), Murtaza oğlu Mescit'e, Abdüreyim oğlu Şeim'e, Nuri oğlu Ayder'e, Edaye Yağyayevaya büyükten büyük teşekkürlerimizi sunuyoruz.

KAYNAKÇA

Aönaö O., EonaT M. ^r^e6HHT 5-g^H CHHH^ НТОН хрестОМаТHa. -

CuM^epononb: KbbipbiMgeBHemnp, 1940. - 292 c.;

EeKHpoB fl^ TaTap ^onbKaopbi. - TamKeHT: YKHTYBHH, 1975. - 312 c.;

EeKHpoB fl^ KbbipbiMTaTap xanKb apaTbig^brnbirbbi: хрестОМаТHa. -
TamKeHT, 1991. - 247 c.;

EemyönH X. HbipnapbiMbi3ga TapHXbiMbi3 // KbbipbiM. - 2005. - anpenb, 20.
- C.4;

BenueB A., KaKypa C. KbbipbiMTaTap Myag^np TropKronepH. -

CuM^epononb: Kbf1^H «KbbipbiMgeBOKbyBnegHemHp» HempnaTbi»,
2007.- 224c.;

BenueB A. KbbipbiMTaTap cropproHnHK TropKronepH // Hbrngbi3. - 2005. -
K°6. - C. 71-75;

KoHneBcKHH A. K. npomnoe H HacToa^ee B necHax KpbiMa // KpbiM. - M.,
1925. - K°1. - C. 31-33;

My3a\$apoB P. 06 royneHHH ^onbKnopa KPMCKHX TaTap // CoBeTCKaa TpoKonoHa. - 1970. - №6. - C. 110-113;

нecHH KPMCKHX TaTap нpo BTopyro OTенecTBeHHyro BOHHy// r acbипаар aBa3H = ^xo BeKOB. - 2002. - №3/4. - C. 245-249;

CaMOÖaoBHH A.H. H36paHHbie Tpyгbi o Kpbrne. - CнM^eponoab, 2000.
- C. 81-94;

ffleMbH-3age ^. XaHКb HбипаарбиMби3Hби KO3б6e6erHMH3 кHбH KbopyMaКb КеpeKMH3 // ^ge6HH MaKbанаeap. - TamKeHT, 1977. - C. 89-119;

roHycoBa H. KpHMCKOTaTapcKaa aHTepaTypa: C6opHHK нпopoBegeHHH ^oabKaopa H aHTepaTypби VIII-XX вв. - CHM^eponoab: floaa, 2002.
- C. 32-34.